

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 11ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1980

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ε. ΜΥΛΩΝΑ

Η ΧΕΙΡΟΥΡΓΙΚΗ, Ο ΦΕΡΔΙΝΑΝΔΟΣ SAUERBRUCH,
ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΟ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΟΥ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΓΓΚΟΥ Κ. ΝΙΚ. Κ. ΛΟΥΡΟΥ

Τὸ πρῶτο ἀντικείμενο πὸν συνειδητὰ συναντᾶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ σῶμα του. Τὸ ἐρευνᾶ, ἀνακαλύπτει τὴν εὐχαρίστηση καὶ τὸν πόνο καὶ κάποτε ξαφνιάζεται ἔμπρὸς στὸν καθρέφτη. Οἱ εὐαισθησίες του τὸν προβληματίζουν καί, τέλος πάντων, ὁ κύκλος τῆς περιέργειάς του δὲν τερματίζεται ποτέ. Προσπαθεῖ ἀδιάκοπα νὰ βεβαιώ- νεται πὸς ἐκεῖνο πὸν ἔμαθε πὸς λέγεται («ὕγεια»), λειτουργεῖ πάντα κανονικά. Οἱ ἀντιδράσεις του στὸ κρύο ἢ τὴ ζέστη, στὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι, τὸν ἐντυπωσιάζουν καὶ τὰ λαγωνικά τοῦ αὐτοματισμοῦ πὸν διαθέτει, τὸν εἰδοποιοῦν γιὰ κάθε κίνδυνο.

Ὅμως κάποιο πρῶτὸ ἢ βράδν θὰ διαπιστώσει πὸς κάτι ἀπὸ ὅλη αὐτὴ τὴν («ὕγεια») δὲν πάει καλά. Ἡ μηχανὴ δὲν δουλεύει ὅπως χθές. Εἴτε ἀναπνοὴ λέγεται, εἴτε σφυγμὸς ἢ καρδιά, στομάχι, ἔντερα καὶ τὰ ἄλλα ὄργανά του, κάτι τὸ ἀνώ- μαλο παρουσιάζουν. Ἴσως κάπου πονεῖ. Ἴσως ὅμως καὶ χωρὶς πόνο συγκροτοῦν- ται ἐρωτηματικά πὸν τὸν ἀνησυχοῦν.

Ἐδῶ ξεπροβάλλει κάτι τὸ πολὺ ἀξιοπρόσεχτο. Ὁ ἄλλοτε ὑγιὲς ἄνθρωπος συναντᾶ μιὰ δεύτερη δική του προσωπικότητα πὸν ξεχωρίζει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, κλεμμένη ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὑπαρξή του, ἀλλὰ μεταποιημένη, τροποποιημένη ὥστε μόλις τὴν ἀναγνωρίζει σὰν δική του. Τὸ μέρος πὸν πονεῖ δὲν εἶναι τὸ δικό του! Ἀρχίζει τότε ὁ διάλογος τοῦ διχασμοῦ τῆς προσωπικότητος τῆς ὑγείας ἀπὸ τὴν προσωπικότητα τῆς ἀρρώστιας καὶ συνεχίζονται τὰ ἀτέλειωτα ἐρωτηματικά τῆς κουβέντας πὸν ἀκολουθεῖ :

«Μὰ ἴσαμε τώρα δὲν ποιοῦσα, τώρα εἶμαι προσημένος ἢ ἔχω ἢ δὲν ἔχω τοῦτο ἢ ἐκεῖνο».

Καὶ ἡ ἀρρώστια ἀπαντᾷ: «Σήμερα σοῦ προκαλῶ “συμπτώματα”, πρόσεξες ἐποῦτο ἢ ἐκεῖνο πού σοῦ συμβαίνει;»

Ἔτσι ἡ ἀρρώστια δημιουργεῖ δική της ὄντοτητα πού παρεμβαίνει στή ζωή σας σάν μιὰ κακόβουλη ἐνοχλητική ξένη. Στήν ἀρχή τυχαίνει νὰ μὴν εἶμαστε σίγουροι. «Μήπως κάνουμε λάθος; Ἄς ξαναδοκιμάσουμε νὰ προκαλέσουμε αὐτὸν τὸν ἀναπάντεχο πόνο γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε». Μᾶς πολιορκεῖ, λοιπόν, προσπαθώντας νὰ μᾶς κατακτήσει ἓνας ξένος ἀπὸ τοὺς πολλοὺς ἑαυτούς μας, πού τώρα σιγὰ σιγὰ ἢ καὶ μὲ ὄλες τὶς ὀρατὲς καὶ ἀόρατες δυνάμεις, θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀπομακρύνουμε.

Εἶμαστε τώρα δύο ἄνθρωποι. Ὁ παλιὸς ἄνθρωπός μας καὶ ὁ νέος, ὁ ἐχθρός.

Πόσο τρομερὴ εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ τοῦ χαρακτήρα μας πού προκαλεῖ ἡ προσωρινὴ ἢ καὶ μακρόχρονη παρουσία τῆς ἀρρώστιας! Καλὰ ὁ σωματικὸς πόνος, ἀλλὰ καὶ ὁ ψυχικός; Ἡ ἀλλαγὴ τῶν ἀντιδράσεών μας μπορεῖ νὰ μᾶς σαστίσει, καὶ ὁ ξένος νὰ μᾶς κατακτήσει σὲ τέτοιο σημεῖο ὥστε νὰ πάφει ἡ ἀμυντικὴ δυσπόστατη αὐτὴ προσωπικότητά μας, καὶ ὁ ἄνθρωπος ὁ φυσιολογικὸς ν' ἀρχίζει δηλαδὴ νὰ ξεχνᾷ τὸν ἑαυτό του, γιὰ νὰ ντύνεται τὸ μαρτυρικὸ προσωπεῖο τοῦ ἀρρώστου.

Στήν ἀρχὴ καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν κακία καὶ τὸ δηλητήριο τοῦ ξένου, σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιμονὴ καὶ τὴν ἀντοχὴ του, προσπαθοῦμε νὰ ξεφύγουμε, ν' ἀμυνθοῦμε. Κάποτε κουβεντιάζει, προσπαθεῖ νὰ συμβιβαστεῖ ὁ ἀρρώστος μὲ τὸν δεύτερο ἑαυτό του καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν πείσει νὰ τὸν ἀφήσει ἡσυχῶ. Κάποτε πάλι ὁ ἀδυσώπητος ἐχθρὸς θεριεύει καὶ μονοκρίζοντας δαγκώνει μὲ δόντια μυτερά. Δὲν συνειδητοποιοῦμε ἴσως ἄμεσα τὴ μάχη πού ἀρχισε γιὰ νὰ διώξουμε τὸν ξένο. Θυμηθεῖτε ὅμως τοὺς φριχτοὺς ἐφιιάλτες καὶ τὰ ἀπότομα ξυπνήματα, ὅταν ὁ ὑπουλὸς νυχτερινὸς πονόδοντος βυθίζει στήν καρδιά σας τὰ μυτερά του στιλέττα! Καὶ μήπως ὁ πονοκέφαλος δὲν θολώνει τὸ μυαλό; Ὅποιος κι ἂν εἶναι, ἐργάτης ἢ Ὑπουργός, δὲν μπορεῖ πιά νὰ κάνει τὴ δουλειά του, γιὰτὶ ἡ ἀρρώστια του ξεβάφει ἀνεξίτηλα πάνω του, τὸν αἰχμαλώτισε. Τί δὲν προσπαθοῦμε νὰ κάνουμε τότε γιὰ νὰ λυτρωθοῦμε;

Ἐδῶ γεννιέται ἡ θεραπευτικὴ προσπάθεια. Ἄν ἐξετάσουμε τὴ θέση της ἀπέναντι στή φύση καὶ τὸ Θεό, θὰ δημιουργηθοῦν σοβαρὰ ἠθικὰ ἐρωτήματα: Ἀπὸ τὸ πλάσμα, πού εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἔχει ἄραγε δικαίωμα νὰ ἐπεμβαίνει ἀπάνω σὲ μιὰ «θεῖα μηχανή» καὶ μάλιστα μὲ ἐπικίνδυνα ἐργαλεῖα, γιὰ νὰ ἐπιδιορθώσει ἢ νὰ καταργήσει λειτουργίες πού τοῦ χάρισε ἡ μεγάλη ἄγνωστη δύναμη πού μᾶς

ἐπλασε; Ἐχει ἄραγε τὸ δικαίωμα τὸ χειρουργικὸ νυστέρι νὰ κόψει, ν' ἀφαιρέσει ἢ καὶ ἢ κλωστή νὰ ράψει, νὰ ξανασυνδέσει ὄργανα ποὺ μόνο ὁ Θεὸς ξέρει πῶς καὶ γιατί τὰ ἐπλασε; Καὶ ἐμεῖς κοιτάζοντας ἀπὸ τὴν κλειδαρότρυπα τολμοῦμε μὲ γιατροσόφια νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐξαφανίσουμε ἀπὸ δίπλα μας αὐτὸν τὸν ξένο, ποὺ ἀθθαίρετα ἦρθε νὰ κολλήσει ἀπάνω μας, γιὰ νὰ μᾶς βασανίζει καὶ ἴσως νὰ μᾶς σκοτώσει;

Τοῦλάχιστον σὰν ἀθάδεια θὰ ἔπρεπε νὰ χαρακτηριστεῖ κάθε θεραπευτικὴ προσπάθεια ποὺ ἐπεμβαίνει στὰ οἰκόπεδα τοῦ Θεοῦ. Δίκιο εἶχαν οἱ Ρωμαῖοι, ποὺ τὴν ἀρρώστια τὴν θεωροῦσαν «δῶρον τῆς Ἴσιδος», ἀνεπίδεκτη θεραπείας! Μονάχα ἀργότερα (γύρω στὰ 40 π.Χ.) ὁ Ἰούλιος Καίσαρας ἐπέτρεψε στοὺς δούλους Ἑλληνας γιατροὺς τὴν ἐλεύθερη ἐξάσκηση, γιατί ἡ ἀρρώστια, ἀσυμβίβαστη μὲ τὴ ζωὴ, δὲν ἦταν πιά ὑποφερτή.

Ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι παράξενο ὅτι στὴν πανσοφία του δὲν φρόντισε γιὰ «ἀνταλλαχτικὰ», ὅταν ἡ ἀνθρώπινη μηχανὴ καταστρέφεται!!! Φρόντισε ὅμως νὰ ὀπλίσει τὸ μυαλὸ καὶ τὰ χέρια τοῦ ἀνθρώπου γιὰ νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν. Καὶ ἔτσι γεννήθηκε ὁ χειρουργὸς ποὺ μὲ τὴ σκέψη, τὴ δοκιμὴ (τὸ πείραμα) καὶ τὴν ἐγχείρηση, κατορθώνει νὰ ὑποκαταστήσει τὸ Θεό, πάντα ὅμως καὶ μὲ τὴ βοήθειά του!

Αὐτὰ λέγονται περίπου ἀλληγορικά, γιὰ ν' ἀποδείξουν σὲ ὅσους ὑποτιμοῦν, ἴσως, τὴ «χειρωναχτικὴ» ἐργασία τῶν χειρουργῶν, πῶς δὲν ἀναλογίζονται τί θεία δύναμη κρύβεται μέσα της, γιὰ νὰ τὴ μεταφέρει στοὺς ἀνθρώπους.

Αὐτοὶ οἱ παραπάνω στοχασμοί, ἀπότοκοι ἀπὸ τὴ συγκομιδὴ τῆς πείρας, καὶ ἡ παρόρμηση τοῦ ἀδιόρθωτου ἐρασιτεχνισμοῦ μου στὴν ἔρευνα τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, μὲ ὀδήγησαν νὰ γράψω ἓνα βιβλιαράκι μὲ τὸν πρόλογο ποὺ ἀκούσατε, ποὺ ἐκτυπώνεται καὶ παρουσιάζει στιγμιότυπα ἀπὸ ἐποχές, θέματα καὶ μερικὲς ἐξέχουσες μορφὲς Μεγάλων πρωτοπόρων χειρουργῶν, ποὺ ἄφησαν βαθεῖα τὴ σφραγίδα τους στὴν ἀποτελεσματικὴ βοήθεια τοῦ πονεμένου ἀνθρώπινου σώματος.

Πρὶν προχωρήσω μ' αὐτὴ τὴν εὐκαιρία, ἐπιτρέψτε μου νὰ ἀναπολήσω στὴ μνήμη μου, μὲ σεβασμὸ καὶ ταπεινοφροσύνη, τὴν ἄυλη, φεῦ, σήμερα παρουσία σ' αὐτὸν τὸ χῶρο τῶν μόνων χειρουργῶν προκατόχων μου στὴν Ἀκαδημία, τοῦ Μαρίνου Γερουλάνοῦ καὶ τοῦ Γεράσιμου Φωκᾶ ποὺ λάμπρυναν στὴν ἐποχὴ τους τὴν χειρουργικὴ στὴν Ἑλλάδα.

Ἀνάμεσα στὸν Julis Smite Pean, τὸν Johann von Mikulicz Radecki, τὸν Theodor Kocher, τὸν Ludwig Rehn, τὸν Werner Forssmann, τὸν Christopher Barnard καὶ ἄλλους, ποὺ ἀναφέρονται στὸ βιβλίο μου, θὰ ξεχωρίσω ἀπὸψε τὴν προσωπικότητα τοῦ Φερδινάνδου Sauerbruch. Γιατὶ αὐτὸς συγκέντρωσε στὸ

μναλό και στα χέρια του ένα μεγάλο μέρος της πρωτοπορίας της σύγχρονης χειρουργικής, πού πιστεύω πώς την συμβολίζει, πράγμα πού δέν μπορεί παρά να ενδιαφέρει τὸ σημερινὸ ἄνθρωπο. Γιὰ τοῦτο και τόλμησα νὰ επικαλεσθῶ τὴν καλόβουλη παρουσία σας και ἀκοή σας στὸ θέμα πού πρόκειται ν' ἀναπτύξω, τὸ μεγαλεῖο δηλαδὴ και τὴν παρακμὴ τοῦ Φερδινάνδου Sauerbruch.

Ὅταν ἕνας νέος χειρουργὸς ἐπισκέφτηκε κάποτε τὸν Sauerbruch, ἡ ιδιόρρυθμη μεγαλοφυΐα του τοῦ ἔδειξε μιὰ φωτογραφία πού ὑπῆρχε ἀπάνω στὸ γραφεῖο του και τὸν ρώτησε ποιὸς εἶναι. Ὁ χειρουργὸς δὲν ἀναγνώρισε τὸν διάσημο δάσκαλο και καθηγητὴ τοῦ Sauerbruch, τὸν von Mikulicz. Τότε ὁ Sauerbruch θύμωσε και τὸν ἔδωξε κακὴν κακῶς λέγοντάς του : Τί χειρουργὸς εἶσαι σὺ πού δὲν ἀναγνωρίζεις τὸ γενάκι τοῦ Mikulicz.

Σ' αὐτὴ τὴν δξύτητα τοῦ χαρακτήρα τοῦ Sauerbruch ὀφείλεται ἐπίσης ἡ ἀπόλυση τοῦ Werner Forssmann, πού ἐφεῦρε και ἐξετέλεσε τὸν καθετηριασμὸ τῆς καρδιάς γιὰ πρώτη φορά, και μάλιστα στὸν ἴδιον του ἑαυτό, και τιμήθηκε γιὰ τοῦτο μὲ τὸ βραβεῖο Nobel στὰ 1928. Ἦταν βοηθὸς τοῦ Sauerbruch πού θεώρησε τὴ μέθοδό του («ἐπικίνδυνο παιγνιδάκι»), ἴσως ἀπὸ φθόνο ὅτι δὲν τὴν ἐφεῦρε ὁ ἴδιος.

Γιὰ νὰ πλησιάσει κανεῖς τὸν καταπληκτικὸ αὐτὸν ἠγέτη τῆς χειρουργικῆς, πρέπει μαζί μὲ τὴ γνώση τοῦ ἔργου του νὰ πληροφορηθεῖ τὰ ἀπειράριθμα ἀνέκδοτα πού χρωματίζουν τὴν ἀλλοπρόσαλη ἀλλὰ και σαγηνευτικὴ προσωπικότητά του.

Εἶχα τὴν τύχη πολλὰς φορὰς νὰ τὸν συναντήσω πρῶτα στὴν Ζυρίχη, ὅταν ἤμουν φοιτητῆς, τὴν ἐποχὴ πού ὁ Sauerbruch εἶχε πρωτογίνει τακτικὸς καθηγητῆς σὲ ἡλικία 35 χρονῶν περίπου. Ὅστερα στὸ Μόναχο, ὅταν μοῦ ἀνάθεσαν νὰ τοῦ φέρω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μιὰ μεγάλη, καθυστερημένη ἀπὸ τὸν Α' Παγκόσμιον Πόλεμον, ἐπαγγελματικὴ ἀμοιβὴ και τὸν Ἀνώτερον Ταξίαρχον τοῦ Σωτήρα, και τέλος στὸ Βερολίνο, ὅταν ἔγινα ἑκτακτος καθηγητῆς. Ὅπως ἡ σμίλευση τῶν διαμαντιῶν προκαλεῖ διάφορες ἀντανακλάσεις ἔτσι και ἡ προσωπικότητά τοῦ Sauerbruch δημιουργοῦσε διάφορες ἀλλὰ ἔντονες ἐντυπώσεις και ἀναλαμπές.

Ἐμπρὸς στὴν πολυσύνθετη προσωπικότητά του, εἶναι ἰσχνὰ ὅσα ἔχουν σχετικὰ γραφεῖ γιὰ τὸν Φερδινάνδον Sauerbruch ἀπὸ τοὺς ἀρμόδιους. Παρ' ὅλη τὴν ἀντικειμενικὴ πληρότητα τῆς περιγραφῆς, διαισθάνεται ὅποιος πλησίασε τὸν Sauerbruch ὅτι ἀκόμα και τοῦ στενοῦ συνεργάτη του ἡ σχετικὴ προσπάθεια δὲν καλύπτει τὸν πολὺπλοκο ὄγκον ἑνὸς πραγματικοῦ γίγαντα.

Τὸ ἔργο τῆς ζωῆς τοῦ Sauerbruch, ὅπως περιεκτικὰ περιγράφεται ἀπὸ τὸ μαθητὴ του καθηγητῆ Felix, χαρακτηρίζεται κυριότερα ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κλάδου τῆς χειρουργικῆς, πού κατόρθωσε νὰ πλησιάσει τὰ ἐνδοθωρακικὰ ὄργανα. Ὅστερ' ἀπὸ προηγούμενες μηδαμινὲς ἐπαφές τῆς χειρουργικῆς μὲ τὸ θέμα, κατόρ-

θωσε ο *Sauerbruch*, τὴ σκοτεινὴ ὡς τότε καὶ ἄθικτη αὐτὴ περιοχὴ, ἀλλὰ τὴ γεμάτη ἀπὸ σοβαρὰ καὶ συχνὰ προβλήματα τοῦ καθημερινοῦ βίου, νὰ τὴν ἀποκαλύψει, νὰ πραγματοποιήσῃ τὶς χειρουργικὰς τῆς δυνατότητες καὶ νὰ προωθήσῃ τὴ γνώση τῶν παθήσεών τῆς σὲ τέτοιο σημεῖο, ὥστε σήμερα ἡ ἐνδοθωρακικὴ χειρουργικὴ νὰ βρῖσκεται στὸ ἴδιο περιῖπου ἐπίπεδο γνωριμίας μὲ τὴ χειρουργικὴ τῆς ἀπλετης κοιλιᾶς.

Γεννημένος μοναχοπαιδί, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ ἴδιος, στὸ *Barmen*, στὴν περιοχὴ τοῦ *Rhine* στὰ 1875, λίγα χρόνια δηλαδὴ ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἴδρυσή τῆς Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, λικνίστηκε ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειά τῆς στὴν ἀγκυραλί τῆς ἀγαπημένης του μητέρας. Ὁ πατέρας του πέθανε δύο χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν γέννηση τοῦ γιοῦ του, ἀρχιεργάτης σ' ἓνα ὑφαντήριον. Ὁ παπποῦς του, πατέρας τῆς μητέρας του, ἦταν ὑποδηματοποιὸς στὸ *Elberfeld*, ὅπου ἀργότερα κατόρθωσε νὰ γίνῃ ὁ ἴδιος ἐργοστασιάρχης.

Δὲν θὰ παρακολοθησομε ἐδῶ βῆμα πρὸς βῆμα τὸ βίον τοῦ *Sauerbruch*, παρ' ὅλο τὸ ἐνδιαφέρον πὸν παρουσιάζει ἡ προφητικὴ σταδιοδρομία τοῦ νέου μέσα στὸ φτωχικὸ του περιβάλλον.

Θὰ πηδήσομε τὰ χρόνια αὐτά, γιὰ νὰ τὸν συναντήσομε γύρω στὰ 1903 κοντὰ στὸν μεγάλο χειρουργὸ *von Mikulicz Radecki* στὸ *Breslau* καὶ ἀργότερα στὸν καθηγητὴ *Friedrich* πὸν ἦταν καὶ δάσκαλος τοῦ Γερουλάνου στὸ *Greifswald* καὶ στὸ *Marbourg*. Στὰ 1910 ἔγινε τακτικὸς καθηγητὴς στὴ *Zürich* καὶ στὰ 1918 στὸ *Μόναχο*. Τέλος, στὰ 1927 διαδέχτηκε τὸ μεγάλο *August Bier* στὸ πασίγνωστο Πανεπιστημιακὸ Νοσοκομειακὸ συγκρότημα τῆς *Charite* στὸ Βερολίνο.

Οἱ βασικὲς καὶ ρηξικέλευθες ἐργασίες τοῦ *Sauerbruch* στηρίζονται στὴν προϋπόθεση τῆς μεθόδου γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τῆς διαφορᾶς τῆς πίεσεως πὸν ἐφεῦρε γιὰ νὰ ἐμποδίζει τὴν εἴσοδο ἀέρα στὸν θωρακικὸ χῶρο, ὅταν χρειάζεται νὰ διανοιγεῖ, καὶ ἔτσι ν' ἀποφύγει τὴ σύμπτωση καὶ τὴν ἀχρήστευση τοῦ πνεύμονα. Μὲ αὐτὴ τὴ δυνατότητα ἄνοιξε ὁ δρόμος γιὰ ἐγχειρήσεις στὸν πνεύμονα, τὴν καρδιά καὶ τὸν οἰσοφάγο, πὸν μὲ ἀκάματη ὑπομονὴ προώθησε στὴ σημερινὴ χειρουργικὴ προσιτότητα. Τέτοιες ἐγχειρήσεις δὲν ἦταν κατορθωτὲς πρωτότερα. Καὶ ὅλες αὐτὲς οἱ σημαντικὲς κλινικὲς ἐφαρμογὲς στηρίχτηκαν σὲ προηγούμενες κοπιαστικὲς λεπτομερειακὲς πειραματικὲς ἐργασίες τοῦ ἴδιου. Μὲ τὴν παρασπονδυλικὴ θωρακοπλαστικὴ, δικῆς του ἐφευρέσεως καὶ τεχνικῆς, πλησίασε μὲ ἐπιτυχία τὴν πνευμονικὴ φυματίωση καὶ ἐφάρμοσε τὴ θεραπευτικὴ πίεση τῆς παραφίνης μέσα στὸν ἀνοιχτὸ θώρακα πὸν εἶχε ἐμπνευστεῖ ἀπὸ τὸν *Brauer* μὲ ἐνθαρρυντικὲς κλινικὲς ἐπιτυχίες. Ἡ φρενικοτομία πὸν ἀποβλέπει στὴν θεραπευτικὴ ἀκίνησι τῶν ἀρρωστον πνεύμονα, εἶναι τοῦ *Sauerbruch*. Ὑπέδειξε, καὶ τέλος

πρῶτος τόλμησε, τὴν ἐξαίρεση τμήματος τοῦ πνεύμονα σὲ περίπτωση καρκίνου, ἐγχείρηση, πὸν ἀπὸ τότε ἐφαρμόζεται εὐρύτατα. Ἐξ ἄλλον ἢ χειρουργικὴ τοῦ οἰσοφάγου τοῦ ὀφείλει τὴν πρώτη ἐξαίρεση καρκίνου τοῦ οἰσοφάγου μὲ τελικοτελικὴ συρραφή. Ἡ χειρουργικὴ τῆς καρδιᾶς καὶ ἡ ἐξαίρεση ἀνευρισμάτων ὀφείλονται στὴ μεγαλοφυΐα τοῦ Sauerbruch πὸν ἀπὸ τὸ θώρακα προχώρησε, σὲ περιπτώσεις τραυματισμοῦ, μὲ τὴ δική του τεχνικὴ, πρὸς τὶς διαφραγματικὲς ἐγχειρήσεις τῆς ἄνω κοιλίας. Πρέπει ἀκόμα νὰ ἀναφερθεῖ ἰδιαίτερα τὸ «τεχνητὸ χέρι» πὸν δημιούργησε ὁ Sauerbruch ὕστερα ἀπὸ τὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον. Ὅμαδες ἀπὸ μύες τοῦ ἀνώτερου τμήματος τοῦ βραχίονα καὶ τῆς ὠμοπλάτης παρασκευάζονται ἔτσι ὥστε νὰ γαντζώνεται τὸ τεχνητὸ χέρι ἀπάνω τους καὶ νὰ κινῶνται θεληματικὰ οἱ μύες καὶ ἔτσι τὸ κάθε δάχτυλο, χωριστά. Ἐννοεῖται ὅτι ἐδῶ δὲν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ ἀναφερθοῦν συνοπτικὰ μόνο οἱ κυριότερες μέθοδοι πὸν συνοδεύονται ὅμως ἀπὸ ἄπειρες ἄλλης σημασίας, ὅπως τὰ μεγαλόπνοα πειράματα τῆς παραβιώσεως δύο ἐνωμένων ἰνδικῶν χοιριδίων καὶ τῆς ἀλληλοεπιδράσεώς τους. Αὐτὰ γιὰ νὰ πεισθοῦν οἱ ἀφελεῖς ὅτι ἡ χειρουργικὴ δὲν εἶναι ἀπλὴ χειρωναχτικὴ ἐργασία!

Μὲ τὴν περιγραφὴ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἔργου καὶ μὲ τὸ τεχνικὸ ἄλγος τοῦ χειρουργοῦ, δὲν ἐξετάζεται παρὰ μονάχα μονόπλευρα ὁ ἐπιστήμονας καὶ ὁ γιατρὸς πὸν μὲ μεγάλη ἀφοσίωση καὶ στοργὴ παρακολουθεῖ τοὺς ἀρρώστους. Δὲν εἶναι ὡστόσο εὐκόλο, ἂν δὲν εἶναι ἀδύνατο, νὰ περιγραφεῖ ἡ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ψηλοῦ νευρωτικοῦ ἀνδρα μὲ τὰ κοκκινόξανθα μαλλιά, τὸ κοντοκομμένο μουστάκι τοῦ Γερμανικοῦ συρμοῦ τῆς ἐποχῆς του καὶ τὰ ἀστραφτερὰ γαλανὰ μάτια, τὰ ἐνισχυμένα ἀπὸ χοντὰ μυωπικὰ γυαλιά. Αὐτὴ ἡ πλευρὰ τοῦ Sauerbruch εἶναι ἀσύλληπτη, γιὰτὶ σὰν τὸν χαμαιλέοντα, μὲ κάθε κίνηση, μεταβάλλεται τὸ διαμάντι καὶ προβάλλει τὶς διάφορες ἀναλαμπές του.

Ἀπὸ τὰ νιάτα του ὁ Sauerbruch ἦταν ἐγωκεντρικὸς, εὐερέθιστος, ὀργίλος, πεισματάρης μὲ ἔντονα ξεσπάσματα. Ἦταν ὅμως κατὰ τὴ δική του ἀντίληψη καὶ καλός, ἀλλὰ τόσο ἀπότομος, ὥστε, ὅπως λέει ὁ Musset: «Δὲν θὰ ἀρέχονταν νὰ πατήσει μιὰ μύγα στὸ πάτωμα, ἀλλὰ θὰ τσάκιζε πεντέξη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους του, ἂν τὴν εὔρισκε στὸ ποτήρι του» καὶ συμπεραίνει ὁ Musset: «Μιλήστε μου ὕστερα ἀπ' αὐτά, γιὰ ποιὸί εἶναι οἱ καλοὶ καὶ ποιὸί οἱ κακοί». Πρέπει, ὡστόσο, νὰ ὁμολογήσω, ὡς ἀπόπτῃς μάρτυρας, τὴ στοργὴ πὸν ἔδειξε ὁ Sauerbruch, ὅταν ἀρρώστησε σοβαρὰ ὁ Πέτρος Κόκκαλης, ἀπὸ τοὺς καλύτερους βοηθούς του καὶ ὁ θεμελιωτὴς στὸν τόπο μας τῆς χειρουργικῆς τοῦ θώρακα, πὸν δυστυχῶς δὲν ἐπέτρεψε στὸν ἑαυτό του νὰ συνεχίσει. Καὶ ἄς ἐπιτραποῦν μ' αὐτὴ τὴν ἐνκαιρία δύο μνημόσυνα λόγια τοῦ παλαιοῦ κάποτε ἀδελφικοῦ φίλου, γιὰ τὴν ἀστοχὴ δυστυχῶς ἀνάμειξη τοῦ Κόκκαλη στὴν πολιτικὴ, πὸν τὸν παράσυρε ὡς τὸ θάνατό του στὴν

έξορία και στέρησε έτσι την έλληνική χειρουργική από την πολύπλευρη προσωπικότητα του λαμπροῦ μαθητοῦ τοῦ *Sauerbruch*, τοῦ ἱκανοῦ και προορισμένου να λάμψει στον παγκόσμιο χειρουργικό στίβο. Ὁ *Sauerbruch* ἦταν ὡστόσο ἀπόλυτα εὐλικρινής σέ βαθμὸ πὸν συχνὰ γινόταν σκληρὸς και κυνικὸς ἀλλὰ και ἀφόρητα ἀπαιτητικὸς. Ὅμως εἶχε τὴν ἐξαιρετικὴ χάρη τοῦ σπινθηροβόλου συνομιλητῆ, πὸν κατακοῦσε τοὺς συναδέλφους του ἀλλὰ και ὅλες τὶς συναναστροφές.

Μὲ αὐτὰ τὰ ἐπιστημονικά και κοινωνικά προσόντα και ἐλαττώματα, ἦταν ἐπόμενο ὁ *Sauerbruch* νὰ ἐπιδράσει ἔντονα σὲ μεγάλες μερίδες φίλων και ἐχθρῶν, πὸν και οἱ δύο μαζί συνέβαλαν στὴ δημιουργία τῆς τεράστιας φήμης του. Μπορεῖ ἀβίαστα νὰ τοποθετηθεῖ ὁ *Sauerbruch* ὡς ἡ σημαντικότερη μορφή τῆς χειρουργικῆς τοῦ αἰῶνα μας. Οἱ ἐπιστημονικὲς ἀνακοινώσεις του προκαλοῦσαν στὸ Παγκόσμιο ἱατρικὸ στερέωμα, πραγματικὸς σεισμὸς πὸν ὀδηγοῦσαν ὀλόκληρα καρβάνια ἀρρώστων και χειρουργῶν στὶς περίφημες Κλινικὲς του στὴ Ζυρίχη, τὸ Μόναχο και στὸ Βερολίνο. Ἦταν ἀκόμη και ὁ ἐμπνευσμένος ὀργανωτῆς μὲ ἔτοιμους πάντα πρωτότυπους νεωτερισμοὺς στὶς κλινικὲς πὸν ἔτυχε νὰ διενθύνει. Ἡ ἐγχειρητικὴ του πείρα, τεράστια, ἦταν βέβαια, γιὰ τοῦτο μαζί μὲ τὴν τεχνικὴ του ἱκανότητα ἀξία μεγάλου θαυμασμοῦ. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ του και μὲ τὰ μέσα πὸν διαθέτουμε σήμερα ἡ ἔννοια τῆς ἐγχειρητικῆς ταχύτητας ἔχει ἐγκαταλειφθεῖ και ἀντικατασταθεῖ ἀπὸ τὴν ἔννοια τῆς τεχνικῆς ἀκρίβειας. Τὸ περίφημο («μαχαίρι») τοῦ παλιοῦ καιροῦ, πὸν και τώρα κραδαίνεται σὰν προνόμιο τοῦ χειρουργοῦ, δὲν διατηρεῖ σήμερα πιά τὴν ἴδια σημασία.

Ἡ ἀξία τοῦ *Sauerbruch* ἀγανωρίστηκε ἀπὸ τὰ πρῶτα του βήματα παγκόσμια και ἔτσι δὲν εἶναι παράδοξο ὅτι και τὸ θάρρος τῆς ἰδιορρυθμίας τοῦ χαρακτήρα του ἔδωσε εὐκαιρίες νὰ τιμηθεῖ μὲ τὰ ἀνώτατα ἀξιώματα, ἀλλὰ και ἡ μιμητικὴ κοινωνία νὰ ἐκλιπαρεῖ τὴν ἱατρικὴ του βοήθεια. Ὡστόσο ἔγινε γιαιτρός τῶν μεγιστάνων και τῶν κορυφαίων ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του σὲ παγκόσμια κλίμακα και σ' αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο τὸν συνάντησε ὁ Γερμανικὸς Ἐθνικοσοσιαλισμὸς.

Εἶναι γνωστὴ ἡ τραγικὴ περιπέτεια ἑνὸς πάμπλουτου Βραζιλιάνου, πὸν ἔφερε τὸ γιό του νὰ χειρουργηθεῖ ἀπὸ τὸν *Sauerbruch* γιὰ μιὰ ἀπλὴ σκοληκοειδίτιδα. Ἡ ἀνάφλεξη τοῦ θερμοκαστήρα τὴν ὥρα τῆς ἐγχειρήσεως προκάλεσε τρομερὴ ἔκρηξη μὲ θῦμα ὅχι μόνο τὸν ἀπανθρακωμένο χειρουργημένο, ἀλλὰ και τὸν ἴδιο τὸν *Sauerbruch* πὸν ἔχασε ἀπὸ τότε ἕνα μεγάλο μέρος τῆς ἀκοῆς του. Τὸ ἀτύχημα εἶχε και πολὺκροτο δικαστικὸ ἐπίλογο.

Παράξενο θὰ ἦταν τέτοιος ἀνεξάρτητος και ἐγωπαθῆς χαρακτήρας νὰ εἶχε ὑποκύψει στὴν ἐπίδρασή του. Κάθε ἄλλο! Ἐντούτοις ὁ Χίτλερ και ἡ ἐποχὴ του χρειάστηκαν τὸν *Sauerbruch* και τὸν τίμησαν μὲ ἀνώτατες θέσεις, γιαιτὶ εἶχε ἀπο-

κτήσει τῆ φήμῃ τοῦ Ἐθνικοῦ ἥρωα, ὅπως πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ Βίρχωφ καὶ ὁ Κὼχ στὴ Γερμανία ἢ ὁ Παστέρ καὶ οἱ Curie στὴ Γαλλία, καὶ τὸν εἶχαν ἀνάγκη. Ἔτσι μετὰ τὴ νίκη τῶν συμμάχων κατηγορήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀντιστασιακοὺς ὅτι στὰ 1934 πῆρε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ Γκαϊρινγκ τὸν τίτλο τοῦ Κρατικοσύμβουλου (Staatstat). Ἐξ ἄλλου εἶχε δεχθεῖ νὰ γίνῃ μέλος σὲ καθαρὰ Χιτλερική δημιουργία, δηλαδὴ Σύμβουλος «ἐρευνητῆς τῆς Πολιτείας» καὶ μέλος τῆς Γερμανικῆς Ἀκαδημίας. Ἔγινε στρατηγός, ὑπατος ἀρχίατρος τῆς Wehrmacht καὶ παρασημοφορήθηκε μὲ τὰ ἀνώτατα γερμανικὰ παράσημα. Τέλος εἶχε δεχθεῖ νὰ κατοικήσῃ σὲ μιὰ μεγάλη ἔπαυλῃ στὸ Grunewald πὸν εἶχε κατασχεθεῖ ἀπὸ τοὺς Ναζὶ καὶ ἀνῆκε σὲ πλούσιους Ἑβραίους. Ἐξετάστηκαν ἐπίσης ἀπὸ τοὺς κατηγοροὺς του πολλὰ μέτρα μαγνητοταινίες ἀπὸ ὀμιλίες τοῦ Sauerbruch, χωρὶς ὅμως ποτὲ νὰ βεβαιωθεῖ τίποτα τὸ ἐπιλήψιμο ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοσοσιαλισμοῦ.

Μὲ ἀξιοπρέπεια καὶ ὑπερηφάνεια κατόρθωσε ν' ἀποκρούσῃ τὶς κατηγορίες. Ἄλλὰ ὅσο παράξενο καὶ ἄν φαίνεται τὸ γεγονὸς ἢ κομμουνιστικὴ ἠγεσία τῆς Ἀνατολικῆς Γερμανίας ὄχι μόνον στάθηκε στὸ πλευρὸ του, ἀλλὰ τὸν περιποιήθηκε μὲ τὸ παραπάνω μὲ τιμητικὰ διακρίσεις καὶ χρήματα πὸν εὐχαρίστως δεχόταν, γιὰτὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴν ὑπεροφία του, ἔβρισκε πὸς τοῦ ὀφείλονταν! Εἶχε ὑπέρογκη ἐπίγνωσις τοῦ μεγάλου ὀνόματός του, πὸν τὸ εἶχαν ἀνάγκη οἱ Ἀνατολικοὶ γιὰ νὰ τονώσουν τὴ θέση τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Ἀνατολικοῦ Βερολίνου, ἀπὸ ὅπου καθημερινὰ κατέφευγαν πρὸς τὸ Παλιὸ Δυτικὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Humboldt οἱ καθηγητές. Ἔτσι ὁ Sauerbruch ἦταν ὁ μόνος ἴσως Γερμανὸς πὸν κατοικοῦσε στὸ Δυτικὸ Βερολίνο καὶ ἐργαζόταν στὴ Charite, δηλαδὴ στὸ Ἀνατολικό. Τοῦ ἔκαναν ἄλλωστε ὅλα τὰ χατήρια, ἀφοῦ μάλιστα τοῦ ἔφεραν ὕστερα ἀπὸ ἀπαίτησή του τὸ μαθητὴ του καθηγητὴ Madlener, ἐπιμελητὴ του, παρ' ὅλο πὸν αὐτὸς ἦταν ἀπὸ τὰ φανατικὰ ὑπολείμματα τοῦ Χίτλερ καὶ ἀνῆκε στὴ Δύση.

Ἐπολογίζεται πὸς στίς 17 Ἰουλίον 1946 ἦταν ἡ πρώτη φορὰ ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ ὑποψία τῆς παθήσεως, πὸν θὰ σημάνει τὴν ἀρχὴ τῆς παρακμῆς τοῦ μεγάλου χειρουργοῦ.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ πὸν ἄρχιζε νὰ καθαρίζει κάπως ἀπὸ τὰ ἐρείπια τῶν βομβαρδισμῶν ὅ,τι εἶχε ἀπομείνει ἀπὸ τὸ Βερολίνο. Ἡ προσωρινὴ Κυβέρνησις τοῦ Ἀνατολικοῦ προσπαθοῦσε, ὅπως εἶπαμε, νὰ προβάλλῃ «σύμβολα» γιὰ νὰ συγκεντρώνει κάποια ἐμπιστοσύνη. Ὁ Sauerbruch ἦταν ἀπὸ τὰ «πολυτιμότερα, γιὰτὶ τὸ κῆρος του ἦταν ἀπεριόριστο. Ὅ,τι ἤθελε γιὰ τὴν ἀποκατάστασις τῆς λειτουργίας τῆς κλινικῆς του στὴν Charite ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν, εἶχε προτεραιότητα. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ὁ Sauerbruch ἐξακολούθησε νὰ κατοικεῖ μὲ τὴ δεύτερην γυναῖκα του στὸ Δυτικόν, ὅπως εἶπαμε, Βερολίνο, στὴ μεγάλη βίλλα πὸν ἀνῆκε

στούς Έβραίους και είχε την τύχη να μὴν πάθει τίποτα ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμούς. Μπορεῖ λοιπὸν νὰ ἰσχυρισθεῖ κανεὶς ὅτι μετὰ τὴν περίοδο τῆς ζωῆς στὶς κατακόμβες κατὰ τὴν πολιορκία τοῦ Βερολίνου, ὁ Sauerbruch ἦταν ὁ τυχερότερος Γερμανός. Τὸ κῶρος τῆς δράσεώς του ἦταν ἀκλόνητο.

Ὡστόσο στὸ χαρακτήρα του ἄρχιζαν ἀνεπαίσθητα νὰ παρατηροῦνται ἀνησυχητικὰ συμπτώματα πὸν μόνον ἀργότερα θὰ ἐρμηνευθοῦν. Σ' ἓνα χαρακτήρα σὰν τὸ δικό του μὲ ἄλλοπρόσαλλες ἐκδηλώσεις, μὲ γέλια ἀνάμεικτα μὲ ὕβρεις, ἦταν δύσκολο νὰ ξεχωρίσει κανεὶς τὴν ἐπίδραση τῆς ἀρχόμενης ἐγκεφαλικῆς ἀρτηριοσκληρώσεως. Ἐπρεπε νὰ ἐπακολοθηθοῦν τραγικότερα γεγονότα γιὰ νὰ τεθεῖ ἡ διάγνωση. Δυστυχῶς ἡ δραματικὴ ἐνκαιρία παρέχεται στὸ χειρουργεῖο. Μιὰ ἀπλή ἐγγείρηση κήλης ἐξελίσσεται σὲ ἀκατάσχετη αἰμορραγία γνωστοῦ ἠθοποιοῦ καὶ ὀδηγεῖ στὸν ἀδικαιολόγητο θάνατό του. Ἀνάστατη ἡ κλινικὴ, τὸ Ἐπιχειρεῖο Παιδείας καὶ ἡ κοινὴ γνώμη προσπαθοῦν νὰ βροῦν ἐξηγήσεις, πὸν ὅμως δὲν εὐσταθοῦν. Ὁ ἴδιος πιστεύει στὴν ἀλάθητη μεγαλοφυΐα του, τὴν ἄλλωστε καλλιεργημένη καὶ ἀπὸ τοὺς θανασμούς.

Ὁλη ἡ διοίκηση τῆς Charité καὶ τὸ προσωρινὸ Ἐπιχειρεῖο Παιδείας ἀρχίζουν ν' ἀνησχοῦν. Ἡ εὐγενικὴ ἐπαφὴ μὲ τὸν Sauerbruch καὶ ἡ ἀτολμὴ ὑπόδειξη νὰ παραιτηθεῖ οἰκιοθελῶς μὲ τὸ ὄριο τῆς ἡλικίας δὲν συναντοῦν ἐκ μέρους του καμιά κατανόηση. Δὲν ἄρρησαν ὅμως νὰ συνεχίζονται καὶ ἄλλα ἀνησυχητικὰ συμπτώματα. Ἐνας ἀδικαιολόγητος κανγὰς π.χ. μὲ ἓνα βοηθό του, πὸν ἀναστάτωσε τὸ Νοσοκομεῖο παρ' ὀλίγο νὰ ὀδηγήσει σὲ χειροδικίες. Παρ' ὅλες τὶς προσπάθειες καὶ μὲ τὴν παρεμβολὴ ἀκόμα καὶ τοῦ Ἐπιχειρείου, τὸ ἱατρικὸ προσωπικὸ ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὸ ἐγχειρητικὸ πρόγραμμα, πρᾶγμα πὸν δύσκολα κατορθώνεται στὸν ἄνθρωπο πὸν παρακολουθεῖ κάθε λεπτομέρεια τῆς λειτουργίας τῆς κλινικῆς του. Ἐτσι ἐπιχειρεῖ σπληνεκτομία, πὸν πάλι καταλήγει σὲ θάνατο. Περιφρονητὴς τῶν σύγχρονων ἀσηπτικῶν μέσων, ὁ Sauerbruch εἶχε συνηθίσει νὰ χειρουργεῖ χωρὶς ἐλαστικά γάντια. Ὅμως οἱ βοηθοὶ του ἀναγκάζονται νὰ τὸν ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ἐγγείρηση κάπως βίαια, ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τῆς διαπιστώνουν ὅτι ὁ Sauerbruch μεταχειρίζεται τὰ χέρια του ἔξω ἀπὸ τὸ ἐγχειρητικὸ πεδίο, σὲ ἐπαφὴ μὲ μὴ ἀσηπτα ἀντικείμενα. Καὶ ἄς σημειωθεῖ ἀκόμα πὸς ὁ ἴδιος εἶχε γεμίσει ἀποστήματα ἀπὸ ἐνέσεις ὁρμονῶν πὸν ἐκτελοῦσε κρυφὰ στὸν ἑαυτό του πιστεύοντας πὸς τὸν ἐνίσχυαν. Ὅμως οἱ κρυφὲς σύριγγες δὲν ἦταν ἀσηπτες!

Ὁ τελευταῖος θάνατος πελάτη σημειώθηκε στὶς ἀρχὲς τοῦ 1949. Τώρα ὅμως ἀρχίζει τὸ δίλημμα καὶ ὁ ἀγώνας πὸς νὰ πείσουν τὸν Sauerbruch νὰ παραιτηθεῖ ἐπὶ τέλους, γιὰ νὰ μὴν ἀναγκαστεῖ τὸ Ἐπιχειρεῖο νὰ τὸν ἀπολύσει. Προσπαθοῦν νὰ τοῦ ὑποδείξουν ὅτι ἓνα χειρουργικὸ ἀτύχημα πὸν μπορεῖ νὰ συμβεῖ σὲ κάθε

χειρουργό, στὸν ἡλικιωμένο θὰ ἀποδοθεῖ στὴν ἡλικία. Εἶναι τώρα 75 χρονῶν, καὶ ὄλοι τοῦ θυμίζουσι πὼς ἔφτασε πρὸ πολλοῦ ἢ στιγμῇ νὰ ἀναπαυθεῖ καὶ νὰ παραχωρήσει τὴ θέση του στοὺς μαθητὲς του. Οὔτε ἤθελε νὰ ἀκούσει αὐτὲς τὶς προστατευτικὲς συμβουλές. Θεωροῦσε πὼς διέθετε ὅλες ἀκόμα τὶς δυνάμεις του καὶ πὼς οἱ προτροπὲς ἀποχωρήσεως ἦταν πλεκτάνες τῶν νεώτερον ἢ ὀφείλονταν σὲ πολιτικὴ προέλευση. («Ἐὰν μὲ ἀπολύσετε, θὰ πεθάνω») φώναζε. Ἀλλὰ ἡ ἀπόλυση γίνεται πρὸ ἐπιτακτικῆς.

Σὲ ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθεῖ καὶ ἡ οἰκονομικὴ στενοχώρια πὸν εἶχε προκύψει ἀπὸ τὴν ἐλάττωσι τῆς ἰδιωτικῆς πελατείας. Ἡ πολυτέλεια τοῦ βίου τοῦ Sauerbruch δὲν τοῦ εἶχε ἐπιτρέψει, ὅταν μποροῦσε νὰ ἀποταμιεύσει, νὰ δημιουργήσῃ ἀνάλογη ἀτομικὴ περιουσία. Περιορισμένα κεφάλαια τῆς δεύτερης συζύγου του εἶχαν ἄλλωστε ἐξαντληθεῖ μὲ τὶς ἀνάγκες τῆς μαύρης ἀγορᾶς τῆς πολεμικῆς περιόδου. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ γεγονός ὑπολογίζει ἐκβιαστικὰ τὸ Ἑγυπουργεῖο Παιδείας πὸν τοῦ προτείνει πλουσιοπάροχα ἀνταλλάγματα γιὰ τὴν παραίτησή του. Αὐτός, βέβαια, τὰ περιφρονεῖ.

Τέλος στὶς 3 Δεκεμβρίου τοῦ 1949 σὲ πνευματικὴ κατάστασι πὸν φαίνεται ὄχι ἀπόλυτα φυσιολογικῆ, πείθεται νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὴν τακτικὴ καθηγησία καὶ τὴ διεύθυνσι τῆς Χειρουργικῆς Κλινικῆς. Ἄς σημειωθεῖ ὅτι εἶχε περάσει πρὸ πολλοῦ τὸ ὄριο ἡλικίας πὸν τότε ἦταν 70 χρονῶν γιὰ ὅλους τοὺς καθηγητὲς τῶν Γερμανικῶν Πανεπιστημίων. Ἀλλὰ ποιὸς τολμοῦσε νὰ τὸ ὑπενθυμίσει ἢ ἀκόμα λιγότερο νὰ τὸ ἐπιβάλλει σὲ ἓνα Sauerbruch! Ὑστερα ἀπὸ μιὰ τραγικὴ συνάντησι μὲ τὸν ἀνατολικὸ Ἑγυπουργὸ τῆς Παιδείας, πὸν ὡστόσο τὸν περιβάλλει μὲ φιλοφρονήσεις καὶ τὶς τιμὲς πὸν τοῦ ἀξίζουν, ἀποδέχεται τὴν ἀθόρμητη παραίτησή του. Τὸ ὄφρος του ὅμως εἶναι ἀγέρωχο καὶ ὑβριστικόν.

Καὶ τώρα ἀρχίζει ἡ τρίτη πράξι τῆς τραγωδίας τοῦ Sauerbruch.

Ἡ κοινὴ γνώμη καὶ ὁ τύπος ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὴν πολιτικὴ, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, θεωροῦν πὼς ἡ παραίτησι τοῦ Sauerbruch ἐκβιάστηκε γιὰ πολιτικοὺς λόγους. Παγκόσμια κίνησι δημιουργεῖται γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ του χωρὶς ὁ πολὺς κόσμος νὰ συνειδητοποιεῖ τὴν κατάστασι τῆς ὑγείας του. Ἀλλὰ καὶ χωρὶς κανεὶς νὰ τολμήσει νὰ προβάλῃ δημόσια αὐτὴ τὴ δικαιολογία, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὸ δημιουργόν, γιὰ νὰ μὴν τὴν μάθει ὁ ἴδιος. Ἡ ἐγκεφαλικὴ ἀρτηριοσκληρῶσι παρουσιάζει διαδοχικὲς ἐκδηλώσεις πὸν δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὰ συνειδητὲς στὸν πάσχοντα. Ὁ ἴδιος εἶναι βέβαιος γιὰ τὴ μεγάλη ἀδικία πὸν τοῦ ἔγινε καὶ γιὰ τὴν ἀνάμειξι τῆς πολιτικῆς, καὶ διεκδικεῖ πάντα τὴν ἀκεραιότητα τῆς χειρουργικῆς ἰκανότητάς του.

Ἐδῶ ὅμως παρεμβαίνει καὶ ἡ κακοήθης ἐκμετάλλεσι τοῦ ἀρρώστου. Οἱ προτάσεις δηλαδὴ ἰδιωτικῶν κλινικῶν νὰ φιλοξενήσουν τὸ κῦρος τοῦ Sauerbruch

για τὸ δικό τους τὸ συμφέρον, πράγμα πὸν βέβαια δὲν καταλαβαίνει καὶ τὸν εὐχαριστεῖ στὶς στιγμὲς τῶν πνευματικῶν του ἀναλαμπῶν.

Ἔτσι ὁ καθηγητὴς Jung καὶ ἡ σύζυγός του φιλοξενοῦν τὸν Sauerbruch στὴν ἰδιωτικὴ κλινικὴ τους κοντὰ στὸ σπίτι του στὸ Grunewald. Συνηθίζει νὰ μετακινεῖται πεζὸς ἀλλὰ καὶ συχνὰ νὰ χάνει τὸ δρόμο του. Τὸ πρόσωπό του καὶ ἡ ἔκφραση τοῦ Sauerbruch ἀντιστοιχοῦν στὴν προσωπογραφία πὸν φιλοτέχνησε τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ὁ μεγάλος Liebermann. Ἔτσι ὁ πεζοπόρος μοιάζει σὰν νὰ πορεύεται ἔξω ἀπὸ τὴ γῆ, σὲ ἄλλους κόσμους. Κάθε πρωὶ τοῦ παγωμένου Δεκέμβρη, κάθεται στὴν Κλινικὴ ζαρωμένος κοντὰ σὲ ἓνα σῶμα τῆς κεντρικῆς θερμάνσεως. Οἱ προσερχόμενοι στὸ ἐξωτερικὸ ἱατρεῖο δὲν τὸν γνωρίζουν, εἶναι νεώτεροι ἢ ἀσφαλισμένοι. Κανεὶς πιά ἰδιωτικός.

Ἀκολουθεῖ προσπάθεια τηλεοπτικῆς διαφημίσεως τοῦ μεγάλου χειρουργοῦ, πὸν ὅμως ἀποτυχαίνει, ἐπειδὴ ἡ κατάσταση τοῦ ἄρρωστου χειροτερεύει καὶ οἱ ιδιότροπες ἐκδηλώσεις του αὐξάνουν. Μὲ ψυχολογία παιδιοῦ πείθεται τελικὰ ὁ Sauerbruch στὴ θεατρικὴ παράσταση ὅχι τῆς συμμετοχῆς του ἀλλὰ τῆς παρουσίας του σὲ μιὰ ἐξαίρεση νεφροῦ, ἀπὸ ὅπου ὅμως τελικὰ ὀργανισμένος ἀποχωρεῖ. Τὸ θέαμα εἶναι ἐξευτελιστικό.

Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1950 ὁ γνωστός συγγραφέας Hans Berndorf προτείνει στὸν Sauerbruch συνεργασία, γιὰ νὰ ἐκδώσει τὰ ἀπομνημονεύματά του. Ἡ δυσκολία ἔγκειται ὅμως στὸ ὅτι, ἐνῶ σκοπὸς εἶναι ἡ οἰκονομικὴ βοήθεια τοῦ Sauerbruch, πὸν θὰ προκύψει ἀπὸ τὴν πώληση τοῦ βιβλίου, ὁ ἴδιος ὅχι μόνο δὲν μπορεῖ νὰ γράψει, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκρίβεια τῶν ἀναμνήσεών του δὲν εἶναι πάντα πειστικὴ. Οἱ πληροφορίες ὡστόσο πὸν παρέχει εἶναι σημαντικὲς, γιὰτι μερικὲς περικοπὲς προέρχονται ἀπὸ τὸ ἱατρικὸ παρασκήνιο μεγάλων προσωπικοτήτων σὲ κρίσιμες στιγμὲς, ὅπως τοῦ Hindenburg τοῦ Ludendorff, Βασιλέων καὶ Πρωθυπουργῶν καὶ ἄλλων. Ὁ ἐκδότης Schwertfeger, παλιὸς φίλος τοῦ Sauerbruch συνεργάζεται καὶ αὐτὸς μαζί του μὲ δυσκολία. Γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ ἐγγηθεῖ τὴν ἀκρίβεια τῆς διηγήσεως καὶ ἔτσι ὑπάρχει φόβος νὰ ἀπειληθεῖ τὸ βιβλίο ἀπὸ ἀμφισβητήσεις καὶ ἐπιθέσεις. Ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους, ζητεῖται ὁ ἐνδεχόμενος ἔλεγχος τῶν πληροφοριῶν. Στὸ ἀναμεταξὺ ἀθῶοι πελάτες αὐξάνουν κάθε μέρα ἔμπρὸς στὸ σπίτι τοῦ Sauerbruch πὸν ἔχει δηλώσει στὶς ἐφημερίδες ὅτι θεραπεύει δωρεάν. Πολλὰ καθημερινὰ ἐπεισόδια δημιουργοῦνται, πὸν ὡστόσο δὲν κατορθώνουν νὰ πείσουν τοὺς πιστοὺς καὶ ἀθῶους γιὰ τὴν κατάστασή του.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιστημονικὲς ἐμφανίσεις τοῦ Sauerbruch δὲν κατορθώνεται νὰ ἀποφνευθοῦν στὰ Συνέδρια, στὰ 1950 στὸ Βισμπάντεν καὶ τὴν Φραγκφούρτη. Ἀναλαμπὲς δίνουν στοὺς ἀφελεῖς νέες ἐλπίδες, ἐνῶ οἱ ἐντυπώσεις τὶς διαφεύδουν.

Στιγμές φυσιολογικές ακολουθοῦνται ἀπὸ λυπηρὲς ἀποκαλύψεις. Τελειωτικὴ προσπάθεια ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἀρρώστου ἀπὸ ἰατρικὸν καὶ οἰκονομικὸν κύκλον, εὐτυχῶς ἀποτυχαίνει καὶ σώζεται ἔτσι κάποια ἀξιοπρέπεια. Στὸ ἀναμεταξὺ τὰ ἀπομνημονεύματα προχωροῦν ἀλλὰ οἱ μαθητὲς τοῦ *Sauerbruch* καὶ ὁ διάδοχός του καθηγητὴς *Frey* διαμαρτύρονται καὶ προσβάλλουν τὴν ἀκρίβεια τοῦ κειμένου, γιὰ νὰ προφυλάξουν τὴ φιλαλήθεια τοῦ δασκάλου. Συγκινητικὴ εἶναι ἡ τελευταία συνάντησις τοῦ *Sauerbruch* μετὰ τὴν γυναῖκα πὺν ἀγάπησε καὶ ἔγινε γραμματέας του, ὅσο ἦταν στὸ Μόναχο. Ἦρθε νὰ τὸν δεῖ στὸ Βερολίνο. Πόσις ἀπόστασις ὑπῆρχε ἀπὸ τὸν ὀρμητικὸ χειρουργὸ καὶ ἐρευνητὴ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὡς τὸν ἄνθρωπο πὺν τώρα ἀποκαλύπτει μέσα ἀπὸ τὸν μεγεθυντικὸ φακὸ ὅλες τὶς ἀδυναμίας του.

Περιοῦν ὀχτὼ μῆνες ἀκόμη ὡς τὸ τέλος, γεμᾶτοι ἀπρόοπτα καὶ ἀγωνίες. Ἡ τελευταία πὺν ἀπίθανη σοβαρὴ ἐγχείρησις πὺν ἀποτόλμησε στὸ σαλόνι τοῦ σπιτιοῦ του, ἔγινε τὸ Μάιο τοῦ 1951 στὴν *Irmgard Fieling* πὺν εἶχε ξαναχειρουργηθεῖ ἀπὸ καρκίνο στὸ θυρεοειδῆ ἀδένα ἀπὸ τὸν ἴδιο. Ἡ εὐγνωμονοῦσα ἐπέζησε ἀπὸ τὸν Μάιο ὡς τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1951. Ἀλλὰ στὸ ἀναμεταξὺ στὶς 2 Ἰουνίου 1951 συντελεῖται τὸ τελευταῖο προανάκρουσμα τοῦ τέλους. Λιπόθυμος καὶ σφαδάζων μεταφέρεται ἐπειγόντως στὸ Νοσοκομεῖο, ὅπου τὸ θλιβερὸ σαρκίον μετὰ δυσκολία ἀποβάλλει τὴ νύχτα τὴν ψυχὴ τοῦ μεγαλύτερου χειρουργοῦ τῆς ἐποχῆς του.

Sic transit Gloria mundi.